

Береже село

Г.Сташук

Ішов ранішній тисяча дев'ятсот дев'ятнадцятий рік.
 Весна розіллялася пахощами, цвіла; весна могутньою хвилою
 розквітла в серцях людей - йшла, буяла Велика Ховтиева Соціа-
 лістична революція.

Серед кличних ідей мистецтво ступало опіч з револю-
 цією. [Не було такого села де б не зароджувався самодіяльний
 драматичний гурток. Україна, наче небо вкрите зорями, мерех-
 тіла творчими вечорами-виставами.]

Село Березна визначалося як славними революційними
 традиціями, так і місцім драматичним колективом. Тут я вперше
 й почув про "Молодий театр" в Києві. Постановка театротром "Гайдамаки" Т.Шевченко далеко рознесла славу про постановника,
 новатора-режисера і видатного майстра Леся Курбаса, (а невдовзі
 я прочитав його переклад українською мовою "Мистецтво вмирає"
 Віктора Обортена - де автор оплакує мистецтво незачепаної
 краси природи, що задихається від кіптяви заводських димарів,
 чахне від чаду пароплавів, що бруднятъ своїм ідким димом не-
 повторної краси Рейн, своїми огидними гудками сполосили казку.)

До цієї невеликої книжечки перекладач написав свою ано-
 тацію, що заперечувала погляди автора на мистецтво. Я зрозу-
 мів, що мистецтво живе разом з народом і що воно тим вище,
 чим вище **саме суспільство.**)

Згодом, коли я став студентом Київського муз-драматичного інститута ім. М. Лисенка на відкритті учебного 1921-22 рр. Лесь Курбас, як декан факультету української драми, широко виклав свої погляди на розвиток театрального мистецтва і закликав студентів вдумливо і наполегливо обоводівати знаннями, майстерністю, щоб створювати спектаклі гідні свого великого, революційного народу. Я вперше чув Курбаса. Він говорив не поспішаючи, з роздумом, майже кожне нове положення теми спочатку обмірковував і потім все висловлював.

Іншим разом, Лесь Курбас у розмові з студійцями першої експериментальної майстерні "Березіль" ч. I висловлювався що мріє про час, коли по всій Україні будуть діяти такі театри, як "Березіль". Хтось із нас запитав - А на селах? - І на селах теж, - була його сердечна відповідь. Ці слова жаринкою запали мені в душу. Довелось ще говорити з Курбасом про театр на селі.

Характерною особливістю Олександра Степановича було ^{чуйність} уміння прищепити кожному глибоку любов до театру, наполегливо трудитись, терпляче шукати. Умів ~~тебе~~ тебе вислухати, своїми проникливими словами заглянути в саму душу, прихилити до себе. Разом з тим був вимогливим, ретельним. Добивався від акторів, студійців завершеності образа, цілковитої виразності аж геть до, так званого, перетвореного жесту ~~яким~~ доосконально володіла обдарована Гоголевою з Малого театру.

По асоціації мені спала на думку одна аналогія: у місті Свердловську гравірувальна фабрика "Уральские самоцветы", де довелось спостерігати з якою ретельністю, любов'ю трудяться прославлені майстри над самоцвітами, щоб знайти єдинопотрібну грань-блеску проміння сонця. І Курбас зекожине відшукував в акторові ту єдинопотрібну грань, що займалася іскравим блеском сценічної правди дійства. В свою чергу, всі хто був причетний до творчості Олександра Степановича пройшовся такою ж любов'ю і шаною до нього. Ми любили його і як великого художника, і як людину, глибоко вірили йому.

Наша партія, народ у ті буревіні, двадцяті роки докладали всіх зусиль, щоб швидше підняти з руїн народне господарство. З Червоної Армії повертались бійці щоб знову стати до верстаків, сіяти, відбудовувати шахти, заводи. Грім бою змінився на тишу інститутських автоторій.

Ідея відбудови набирала і в мистецтві виключної гостроти. Пригадую з яким інтересом читали ми "Цемент" Гладкова - цю першу "ластівку" на індустріальну тематику!

Постановка Л.Курбасом п'єси Г.Кайзера "Газ" на театрі була також першою "ластівкою", яка відображала момент дня - підняття з руїн заводів.

Після руйного вибуху на газовому заводі розгублених робітників кликали назад у тихі села, до первісної природи, але свідомість творця матеріального світу - робітників бере гору і з закликом: "від вибуху до вибуху - газ!", нехтуючи можливими аваріями, беруться за відбудову завода.

L'opera operetta Kincsé emplumaria chenettekib*, az zöccninni
szípi szappne*, pezichos. Táncos szaxomenni ránnyal a "szécső nem"
glükme en jelenműök gerinni. Ily szájhangokat szüretlen röpül önmec-
kis a művész, hinnemeket megtámadni. Autónomenni bőc-hegoc-
torni; penitók számosan hónapokat százalás a művész, az emberségi
pünymen az osztály: oholnakat szappna, a mű, minőségeit, gyakran
oly en központosan nem összegződik. Pénteknél hár-
kox karhunki általános hónem lókokról. Pénteknél bőc: aranyon
színpad* összehall elágyazzan erősebb, hosszú.
Lipótterüly*, az itala a műve az Kincsé en rácspoldi imatikája
szappab Meepoxoxnája* napeccen: "Szenia nincs", "Csepely Tapogánna"
és csalóni személyzetünk könygyűjtemény, az őcs szel-
mén, olyan szociális országban. Bucsa a hatalommalaz pannigépekkel
hinni, színpad* röcepli ütésbenben begünni ránnyal.

Якось мені потрібно було бачити Олександра Степановича, звійшов його в репетіційному залі, він розмовляв з гуртом акторів, побачивши мене, попросив почекати його.

... і я чекав, переповнений згадками про що він буде говорити зі мною, дуже хвилювався.

Розмова почалася в його кабінеті. Після тривалої мовчанки-роздуму він сказав - Як *би* поставитесь до того, щоб на селі створити театральну майстерню? У мене запаморочилась голова, ніби вибуховою хвилею в груди мене штовхнуло. "Буде на селі наш театр" - Я стояв схильзований і не міг сказати ні слова. Мабуть вигляд у мене був дуже кур'озний, Олександр Степанович посміхнувся і лагідно сказав - Заспокойтесь! - Перемігши себе, ~~я~~, виклав свої думки. - Тоді геражд. До завтра, товаришу Сташук, - добре подумайте, а після репетиції підено до мене там разом і обміркуємо все, згода?

У готелі на розі вулиці Леніна і Пушкінської, де зараз міститься Республіканське правління спілок, на другому поверсі в одній кімнаті жив великий режисер нашого часу з дружиною Валентиною Миколаївною Чистяковою, красунею і чудовою актрисою та свою старенькою матір'ю, у минулому теж актрисою.

Пригадую, коли ми зайдли до кімнати там застали крім дружини ще й актрису Надію Михайлівну Титаренко, які вели поміж себе живу розмову. Олександр Степанович навіть не пообідавши відразу взвівся за справу. Скинувши піджака, лишився в кілетці, яка щільно облягала його, підкреслюючи стрункість фігури, і я задивився на незвичайний для моого ока одяг вчителя, адже досі бачив його в незмінній блузі "голстовці". Валентина Миколаївна

Бикунула - Курбас у житці! Ганьте, Курбас у житці!

Мені запам'яталась така невеличка деталь тому, що в цьому домашньому вигляді він здавався якимось іншим, більшим, ^{че} більше привертало до нього.

Вирішено було утворити студію /майстерню/, як філіал Мистецького Об'єднання "Березіль" /МОБ/. З назвою "Селянська агітаційна майстерня "Березіль" черга один. Агітаційна! - цим чітко визначався профіль майбутнього театрального організму. На це акцентувалося і в виробленій платформі. Репертуар майстерності мав бути злободінним, революційним.

Курбас сам писав, часто заступував як я думаю про те, чи інше положення програми; я розумів це як вияв делікатності, тактності по відношенню до мене, що не досвідченого керівника майбутньої студії, а разом з цим, я теж розумів, що це випробування і накладання на мене відповідальності.

Разом з політкомісаром МОБ т. Лазоришаком затвердили в Губполітосвіті у т. Волинського положення про сельагіт-майстерню, з місцем знаходження в селі Березна, Володарського району на Київщині, яка мала обслуговувати навколишні села і районні центри.

Березна велике, культурне село з електрикою вже на той час. Воно розляглося по лівому березі красуні річки Рось, на південь від Білої Церкви. Особливіс: Тут багато інтелігенції, дві школи: початкова і Семирічка / Вище-початкова/, але головне

це сміливі, радянська молодь, гордіва в якої на чолі з більшовиком Миколою Загороднім стояла в 1919 році на смерть в м. Володарці проти навали банд Тютинника.

/ А за панщини, їх прадіди спробували було силово здобути воло- велика могила лишилася свідком не рівного бою з царським військом/.

Люди тут талановиті, красиві, що славляться своїми голосами, чистими, могутніми. Ніде не вміють краще співати за них!

Село гаряче відгукнулося. Для роботи студії комітет неза-можник селян разом із сільрадою виділили обладнане при- міщення зі сценю, залом для глядачів, кімнати для роботи. Райком партії послав секретаря тов. Кірсанова своїм постій-ним представником - політкомісаром, який багато допоміг утвердже-нню агітмейстерні. Творчий дивізіон обрали крилаті слова з поеми Блока "Дванадцять" - : Революційний трипітє крок!" Словесні були лозунгом для студії і висіли в центрі заду написані на великому червоному плакаті.

Першою роботою агітмейстерні була агіт"еса "Нове життя" мною написана. Сюжетом стало ~~жіночий~~ вбивство білогвардій-ців у Швейцарії Воровського, нашого першого дипломата. Спектакль мав успіх. Крім районного центра і навколишніх сіл, "еса була показана в м. Білій Церкві, м. Сквири.

Там же зав'язалася наша дружба із 100⁴⁰ дивізією. Саме в час наших гастролей в районі міста Сквира проходили маневри дивізії. Політкомандування попросило студію, щоб дала для бійців про-

виставку, але в місті не знайшлося такого приміщення і ми з комісаром вирішили пошукати його в полі. Я трохи зінав околиці Сквири і нам почастило - знайти на захід від міста чудову улогвину, що утворювала собою справжній амфітеатр.

Тут ми й грели. На схилах її добре розмістилася вся дивізія, актори ж обрали для себе основу долини. З брезентів поставили задник, фари автомобілі добре освітлювали сцену із легким зеленю трави. Лишалася остання дія, а час відпочинку для червоноармійців і до того затягся, тоді комісар звернувся до бійців, як вони самі вирішать - додивитися п"есу, чи йти спати? Відповідь була рішучою - додивитись.

А Першічана ніч коротенка!..

Займалася зірниця, коли весело прощалися бійці з акторами. Не довго зберіглась в пам'яті те чудова ніч під Сквирою.

Наступного літа 1925 року агітмайстерня знову зустрілася з бійцями сотої дивізії вже в таборі села Трушки, там ми давали п"есу "Ховтень". Ця постановка була дубльована із спектаклю першої, експериментальної майстерні "Березіль".

На скільки був потрібен для села саме такого професійно-мистецький організм, як агітмайстерня "Березіль" показова реакція на її спектаклі селянської бідноти. Організації ККС в Березні посилали своїх драматурків на консультації,

села які знаходились далеко від нашої бази, письмово запрошували зіграти в них. Знаходились і такі, я б сказав бойльники, що туртом по кілька чоловік ходили за ними від села до села аби ще раз подивитись виставу. Прізвище одного з них пам'ятати зберігла - це учитель Кольодочка.

Незаможне селянство циро вважало агутнайстерню своєю, любили і всіляко виказували свою увагу і під час гастролів влаштовували у себе акторам гостинний відпочинок.

Райком незаможних селян спеціальною постановою визнав сельагітнайстерню "Березіль" дійсно революційною організацією потрібною для села. Для контексту з КНС і популяризації роботи студії серед незаможного селянства РайКНС надіслав постійного свого представника т. Хвостікова, "... аби він вкупі з "Березілем" провадив нашу спільну боротьбу за комуністичну культуру на селі" ^{х/}

Про ту виняткову значимість роботи сельагітнайстерні "Березіль", про її своєчасність, про життєвість ідеї її організаторів, особисто Леся Курбаса, (правління МОБ, губполітосвіти) навколо характерний лист - звернення до студійців члена ГубКНС Дмитра Приходька від 29 травня 1925 року з нагоди постави для У з "Іаду КНС в районному центрі Володарці п'єси "Дев'яносто сім незаможників" М. Куліша.

^{х/} Оригінал постанови РайКНС від 28 лютого 1924 року знаходиться в Всеукраїнському театр. музеї. за інв.

До селянської Агіт-майстерні "Березіль" ч.І

Дороги, які в цій речі в с.Березна
я вважаю розумної цієї речі. Тоді ми не будемо на її
відповідь, але...
Шановні товаріші!

Ваша вистава до у з"їзду КНС "97 незаможників" принесла
мені стільки радості, як незаможному селянину, що я надовго
не забуду її. Я був очарований цілком, особисто твою живостю
дії, про обновлену ікону". Вона настільки яскраво виявляє той
побут нашої темряви, нашої несвідомості на селі і таке над-
звичайне антирелігійне враження получается, що вірити стано-
виться страшно, тому, що це наші селяни в такій темряві жи-
вуть. Мені здавалося, що я просто в якихось тисках сидів і
вислизнути так хотілось во всім зусиллям, не тільки крикнуть,
щоб усіх перелякати, а й одразу коли б була сила, увесь світ
перевернути і задушить себе з дрігами, а куркулів всіх за-
кварить живими за ті смертельні муки, які вони чинили незамож-
нику, забивши його до смерті за правду про синовленої ікони.

Таке незвичайне враження, гадаю, що було і у всіх при-
сутніх; і дійсно цей спосіб пропаганди більш одразу скаже се-
лянам, аніж ціла низка самих ліпших агітаторів.

Саме головне в башій виставі - актори, самі ж ці селяне,
з цих же сел, з тієї самої селянської сім'ї і виковані в тому ж
побуті.

Ви, навіть, гадаю, самі не підмічаєте іншим разом того
надзвичайно великого впливу на селян, тим, що вистава-актори

в виставі із самих селян.

Картина, коли в ній участь беруть самі селяни є живою в повному розумінні цього слова. Така картина сама за себе говорить, що вона виникла із життя самих селян, вона душу захоплює, всіх від старого до малого. Актори -селяни викликають у присутніх і зависть і погорду разом, такі актори для села, хочаб вони навіть без належної сценіровки виступали, то вони живі актори єсть.

Вони своїм одним виступом навіть тим тільки, що показуються на сцені в тій чи іншій ролі, вони ціле життя селянина самі собою виявляють. І такі картини є дійсно не штучні, як це в місті буває, коли актори з людей далеких напому життю виступають, і таке мистецтво є дійсно не фальшиве, а натуральне мистецтво і натуральна краса, а коли це так, то це є велике досягнення села, це є гордість села перед містом.

Ви повинні самі гордитися тим, що перші ви на цій сцені культурної боротьби показались на селі.

Я вітаю усіх вас, як першу зірку з великим майбутнім, вогнем-світом, що має освітити все поле нашої селянської темряви - і побажаю усім вам, шановні товариші і товаришки найкращого майбутнього. Хай живе селянська агіт-майстерня "Березіль" в селі Березні.

З незаможецьким привітом і пошаною до вас.

Член Президії ГубКНС

Д.Приходько

29/у-1925 року

м. Володарка, Білоцерківської окр.

З оригіналом згідно

секретар / підпис/

/Оригінал листа-звернення знаходиться в № 3799.
Всеукраїнському театральному музеї/

Володарський райком партії часто неправляв студію в такі села, де відчувалося засилля куркулів, як наприклад, село Рогізна, Рубченки. Райвиконком завжди запрошує нас давати вистави делегатам районного з'їзду Рад^{X/}.

У 1925 році було утворено округи і Білоцерківська окрполітосвіта сельагіт-майстерню "Березіль" включила на обслуговування своїми постановками великих сіл і міст своєї округи, як наприклад м. Біла Церква, м. Сквира, м. Тараща, Рокитно, Трушки /де стояла табором 100^{ла} дивізія/, Узин, Шарапівка, Озерну, Городище-Пустоварівська /де знаходяться цукрові заводи/, Пархомівка^{XX/}.

Отже, масштаби обслуговування студією населення сіл збільшилися. Це єдиний документ, що показує наскільки був потрібний такий театр, як сельагіт-майстерня.

Своїми виставами, систематично обслуговуючи міста, районні центри, великі села округи сельагіт-майстерня "Березіль" наближалася до типу пересувного театру з базою в с. Березні, а тим, що студійці були не цілком від'рвані від сільського господарства, як головного джерела існування і працювали лише

X/ Посвідчення № 6963 від 28.XI-1924 року.

XX/ Посвідчення № 1407 від 19.VI-1925 р.

у вечірні години, нагадує сучасний народний театр.

Так, це був своєрідний театр попередник і пересувного і народного театрів, де рушійною силою став ентузіазм творчого колективу помножений на свідомість будівників нового життя.

Появу саме такого театру на селі громадкість вважала великим досягненням самого села, що - "це є гордість села перед містом" - пише в адрес студії Дмитро Приходько, член Колегії ГУБКНС. - "Ви повинні гордитись тим, що перші ви на цій сцені культурної боротьби показались на селі", - заключає він.

Дійсно склад студії був суто селянський. Це були різного віку люди від 16 до 50 років, як от Марія Наумівна Кущик, що прийшла до студії маючи за плечима майже півстоліття, і незважаючи на такий вік була відмінницею в усіх тренажах і вправах з сценичної майстерності актора, завдяки своїй наполегливості, здібності. Їй було доручено відповідальну роботу - художнє керівництво організацією при агіт-майстерні дитячої студії, яка своїми спектаклями, обслуговуючи школярів, піонерів Володарського р-ну, здобула добру славу і любов серед дітей села. Зараз Марія Наумівна розміняла дев'ятий десяток років, життєрадісна, цікавиться літературою і живе спогадами про роботу в агіт-майстерні. Мешкає в с. Березні.

Денис Пономаренко багато вкладав праці в організацію агіт-майстерні будучи незмінним її адміністратором. Зараз пенсіонер.

Сергій Дяченко – член правління майстерні був енергійним ініціатором організації, горів життям студії, один із старого театрального самодіяльного колективу 1917 року.

Степан Сенчик виявився обдарованим актором. Зіграна ним роль Мусія Копистки із п'єси "97 незаможників" високо була оцінена і глядачами і критикою.

Серед ~~здатних~~ студійців можна назвати імена: Даша Паламаренко, Семен Холохоренко, Катерина Череметьєва – нині Науковець, Ольга Кравчук, Ольга Плескач, Мордатенко Олександра, Іван Кравчук з дитячої студії – тепер значний партійний діяч. Такі, як: Олександр Холохоренко, Софія Хмельницька, Ольга Зарва були активом студії, широко і віддано працювали студієць Онопрій Хазяйчук – член правління та Сак Скрипник.

В нелегких умовах доводилось працювати студії. На селі що залишались всіляки куркульські сквістя, яким виступи агіт-майстерні були не до душі. Траплялись випадки, коли вони вривалися на сцену, погрожували зброєю розправитись із студійцями, пробували зрикати вистави. Таке мало місце і в самій Березні, не кажучи про інші села, але нам завжди приходили на виручку незаможники та комсомол з райкому.

І все ж одного студійця, Гриця Погорілого довелося поховати – затинув від іх руки. А було це так: після спектакля, маже в Примі, чоловічий склад студії разом з міліцією йшов на облаву, в лісі ловити банду, яка в с. Логвині, що поруч Володарки пограбувала банк і магазин. Це було влітку 1925 року.

Доводилось і акторським "пензлем", часом і з гвинтівкою в руках стверджувати радянську культуру на селі.

Сельагіт-майстерня була підпорядкована Мистецькому Об'єднанню "Березіль" в м. Києві. Олександр Степанович увесь час цікавився роботою, життям студії, особисто приймав мої, як художнього керівника, квартиральні справоздання, давав поради, ставив мої доповіді на засіданнях ^{Режисерського} лабораторії. Щоб матеріально сприяти роботі студії правління МОБ виділило одноразову грошову допомогу, та передало дещо з театрального гардеробу. Також було оформлено довіл на одержання допомоги з фонду т-ва сприяння "Березілю" по Володарському районі. Було видано печатку, бланк студії, як самостійній юридичній одиниці.

Живим зв"язком зі студією були творчі зустрічі з відповідальними працівниками МОБ - це: Фаустом Лопетинським, з художнім керівником Білоцерківської майстерні т. Бортником, який кілька днів провів у с. Березні, знайомлячись з творчими життям студії. Дивився репетиції "Гайдамаків" та готовий доробок "Поншились у дурні" Кропивницького.

Політкомісар МОБ т. О. Лазоришак спеціально приїздив з Києва на зустріч з колективом під час наших гастролей в Білій Церкві в 1924 році.

Агіт-майстерня постійно відчувала в усьому батьківську руку Мистецького об'єднання "Березіль" і впершу ^{пеклу вані} чергу Леся Курбаса, який після лікування у 1925 р., повернувшись до Києва при черговому моєму звіті сказав: " Я задоволений з роботи Вашої майстерні".

Таке визнання діяльності студії її засновником - Лесем Курбасом було достойною винагородою ~~за~~ за роботу студії села Березний, що в тяжких умовах, зліднях, утворили дуже потрібний творчий *Колектив* - сельгіт-маєстерню, яка самовіддано сіла зерна соціалістичної культури по селянській цілині двадцятих років.

Сьогодні відкривається виставка відомого художника-живописця Віктора Григоровича Степанова, який відмінно працює в селах, на різних підприємствах та колгоспах області. Його твори зберігаються в музеях України, Польщі, Франції, Італії, Аргентини, в архітектурі.

Виставка відкривається в рамках міжнародного фестивалю «Міжнародний фестиваль мистецтв і науки» та відбувається в міжнародному музичному фестивалі «Міжнародний фестиваль мистецтв і науки».

Приїзд зі Львова
зберігався в Ужгороді
від Степанова
зберігався в Ужгороді
зі Львова

Копія

УРС.Р.

Білоцерківське Окружне
Т-во
Селянський будинок
на Київщині
15 дня 1925 р.
ч. 1407

ПОСВІДЧЕННЯ

Біла Церква на Київщині

Видане це від Білоцерківської Окрполітосвіти керовником Селянської агітмайстерні "БЕРЕЗІЛЬ" тов. Сашку Грицькові в тім, що він дійсно командується на гастролі з постановками революційних і побутових п'ес в слідуючі містечки: Сквира, Шамраївка, Трушки, Білу-Церкву, Узин, Тараща, Рокитне, та пр. місцевостях.

Окрполітосвіта прохач всі радянські установи сприяти тов. Сашку в проведенні покладених на нього завдань, що підписом та відбитком печатки свідчиться.

Інспектор Окрполітосвіти
по роботі на селі

/Гнатейко/

Секретар

/підпис/

Копію знято з доносу на
мене зберігається в доносі на мене
засл. тов. Сашку Згріб'є
Документове
Задно: с. л. Кабініт.

Копія

У Р С Р

Володарський
Районний Виконавчий Комітет
Рад Робітничих Селянських

Депутатів
Білоцерківської Округи
на Київщині

Загальний Відділ

28 листопаду 1924 р.

ПОСВІДЧЕННЯ.

ч 6963

м. Володарка

Видано са гр. СТАШУКУ Григору
Дмитровичу в тому, що він був запрошен Райви-
конкомом зі своєю майстернею "БЕРЕЗІЛЬ" Ч І
для дачі вистави делегатам Володарського Район-
ного 7-го з'їзду Рад.

Голова Райвиконкуму

/підпис/

Секретар

/підпис/

Копію знято з документу, який
здобувається в дошашівському докбі.
гр. Сташук Григорій Дмитрович
Задно: М. Касієв.

